

Recessie raakt ook de economische wetenschap

De recessie is een beproeving voor consumenten en producenten, maar zeker ook voor economen. Niet alleen zagen we de recessie pas erg laat aankomen, maar ook nu we erin zitten hebben we geen idee hoe diep zij zal worden en hoe lang ze zal duren. De snelheid waarmee de voorspellingen van het Centraal Planbureau elkaar inhalen, spreken in dit verband boekdelen. Ook wat betreft de bestrijding lijken economen het spoor bijster. Terwijl Balkenende vlak voor de Kerst nog opriep wat harder tegen de wind in te gaan fietsen en daarmee impliciet te kennen gaf dat het allemaal wel mee zou vallen, wil oud-staatssecretaris van Financiën en hoogleraar fiscale economie Vermeend de democratie tijdelijk op een laag pitje zetten. Hij stelt een noodwet voor die de gebruikelijke planologische procedures buiten werking stelt om snel een aantal infrastructurele projecten door te drukken (de Volkskrant, 5 december 2008). Ook vanuit het bedrijfsleven en de Tweede Kamer wordt de roep om forse overheidsinterventie steeds luider.

In het buitenland is het niet veel beter. President Obama wil voor 320 miljard dollar de belasting voor bedrijven en consumenten verlagen en voor 465 miljard dollar investeren in duurzame energie, gezondheidszorg, onderwijs en infrastructuur. Duitsland pompt vijftig miljard euro in de economie. Voor het grootste gedeelte wordt het besteed aan de aanleg van wegen en onderhoud van schoolgebouwen, terwijl de rest gaat naar belastingverlaging voor bedrijven en consumenten. Kortom, Keynes is volledig terug, ondanks het feit dat het al tientallen jaren gemeengoed is dat keynesiaans beleid niet werkt, zie bijvoorbeeld de kritiek van Robert Barro, onder andere verwoord in de Volkskrant van 16 februari 2009, met daarin tevens een tegengeluid van Paul Krugman. Immers, de aanlooptijd van infrastructurele projecten kan tot vele jaren oplopen. Bovendien is er sprake van een groot weglekeffect richting buitenland in een open economie en bestaat er een groot risico dat de belastingverlaging niet wordt besteed, maar wordt opgepot of leidt tot aflossing van schulden.

Hoe kan het dat men tegen beter weten in terugvalt op keynesiaanse beleidsmaatregelen? En hoe komt het dat er van economenzijde geen golf van kritiek losbarst op het voorgenomen beleid? Wellicht vanwege het feit dat men geen goed antwoord heeft op de huidige problemen. Immers, de huidige recessie is in hoge mate een kwestie van gebrek aan vertrouwen. En vertrouwen is iets waar economen niet goed raad mee weten.

Gebrek aan vertrouwen speelt de hoofdrol in de financiële crisis. Ondanks ongelooflijke financiële injecties en garanties van de overheid is er nog steeds geen sprake van volledig herstel van vertrouwen in het bank- en verzekeringswezen bij het publiek, maar ook niet bij de financiële instellingen zelf. Het gevolg is dat de kredietverlening nog steeds hapert.

Het was slechts een kwestie van weken voordat het gebrek aan vertrouwen in de financiële sector oversloeg naar de reële economie. Zowel het producenten- als het consumentenvertrouwen heeft wereldwijd ongekende dieptepunten bereikt, met als gevolg een conjuncturele neergang en een financiële crisis die elkaar in een vicieuze cirkelgang versterken. Als vertrouwen zo'n cruciale rol speelt bij het ontstaan en de ontwikkeling van zowel de krediet-

crisis als de conjuncturele neergang, dan dient het ook een hoofdrol te krijgen bij voorspellingen van het verloop van de recessie en bij beleidsmaatregelen ter bestrijding ervan. Maar hoewel economen de mond vol hebben van vertrouwen, reikt de feitelijke kennis ervan niet veel verder dan gemeenplaatsen als dat vertrouwen te voet komt, maar te paard vertrekt. Wat vertrouwen precies is en welke factoren de ontwikkeling ervan bepalen, zijn open vragen. We weten niet of een forse renteverlaging door de centrale bank onder omstandigheden als de huidige vertrouwen inboezemt bij producenten en consumenten, of juist uitgelegd wordt als een signaal dat de situatie wel heel ernstig moet zijn, met een averechtse uitwerking als gevolg. We tasten ook in het duister over de uitwerking op het vertrouwen wanneer de overheid, ondanks waarschuwingen over de ineffectiviteit ervan, toch naar keynesiaans beleid grijpt. Wordt dit niet uitgelegd als een teken van machteloosheid? En hoe zit het met tegenstrijdige uitlatingen van overheidsinstanties over de aard en omvang van de recessie? Zullen de sterk uiteenlopende voorspellingen van het Centraal Planbureau het wantrouwen niet verder aanwakkeren? Ook wat betreft de relatie tussen consumentenvertrouwen en koopgedrag weten we nog vrij weinig. Welke soort bestedingen worden er negatief door beïnvloed en welke zijn er ongevoelig voor?

Voor een beter begrip van de huidige recessie is heroriëntatie van de economische wetenschap noodzakelijk. Zo zal in modellen die verbanden leggen tussen variabelen als rente en investeringen, belastingverlaging en koopgedrag, plaats ingeruimd moeten worden voor psychologische factoren als vertrouwen en verwachtingen. Dergelijke modellen moeten gevoed worden door empirisch onderzoek naar de factoren die van invloed zijn op het vertrouwen en naar de rol die het speelt bij producenten- en consumentenvertrouwen. De regelmatige metingen van het producenten- en consumentenvertrouwen bieden daartoe goede aanknopingspunten. Ook zal er meer aandacht moeten komen voor (massa)psychologie en communicatiewetenschap om de juiste *management by speech* te ontwikkelen. Oproepen om elkaar niet in de put te praten verliezen aan kracht als verschillende overheidsinstanties elkaar tegen spreken.

HENK FOLMER
Hoogleraar aan de Rijksuniversiteit Groningen en Wageningen
Universiteit en Researchcentrum 916